

SAMENVATTING

In Nederland werd in 1848 de parlementaire democratie ingevoerd, met een zeer beperkt mannenkiesrecht. Vanaf rond 1870 ontwikkelde zich de strijd om de invoering van algemeen kiesrecht, waarbij men in eerste instantie alleen dacht aan mannenkiesrecht, en de geschiktheid het criterium was. Onder invloed van de vrouwenbeweging die zich tegelijkertijd ging ontplooiën, nam de roep om vrouwenkiesrecht toe. Nederland had een vijftig jaar nodig: vanaf 1919 hadden alle volwassen mannen en vrouwen passief kiesrecht (het recht om gekozen te worden) en actief kiesrecht (het recht om te stemmen). In 1922 kreeg de vrouw in de grondwet dezelfde burgerrechten als de man.

De protestantse politieke partijen stelden zich in dit proces overwegend behoudend op, maar waren daarin geen uitzondering. Ook veel liberalen en katholieken zagen geen heil in de volledige emancipatie en gelijkheid van de vrouw. Bij de protestantse partijen speelde de vraag wat de bijbelse ordening was en wat de roeping van man en vrouw was. Het antirevolutionaire gedachtegoed dat in het bijzonder door Groen van Prinsterer en Abraham Kuyper, de oprichter van de Anti-Revolutionaire Partij (ARP), werd ontwikkeld, wortelde in het Europese conservatisme. De antirevolutionaire leiders streefden herstel na van maatschappelijke verhoudingen van vóór de Franse Revolutie. Kuyper aanvaardde de parlementaire democratie, maar verwierp het revolutionaire, individualistische kiesrecht. Hij wenste organisch kiesrecht en daarbij voor de Tweede Kamer huismanskiesrecht. De antirevolutionairen slaagden er niet in dit concept zodanig uit te werken dat het bij de zich wijzigende maatschappelijke verhoudingen een reëel alternatief was voor het individuele kiesrecht.

Het vrouwenkiesrecht werd in de kiesrechtstrijd door de antirevolutionairen afgewezen met een beroep op de bijbelse positie van de vrouw. Toch aanvaardden zij het actieve vrouwenkiesrecht direct vanaf 1919 in de praktijk. De partij riep de vrouwen op te gaan stemmen, maar paste haar beginselprogramma op dit punt pas aan in de jaren 1930. Op het passieve vrouwenkiesrecht moesten de eigen vrouwen nog enige decennia wachten. Pas na de Tweede Wereldoorlog, in 1953, werd het officieel mogelijk dat vrouwen werden gekandideerd, waarna het nog eens tien jaar duurde voordat vrouwen in de praktijk de partij gingen vertegenwoordigen. De ARP was in haar benadering van het passieve kiesrecht voor de vrouw conservatiever dan de andere grote politieke partijen, maar ook daar leefden weerstanden die pas geleidelijk sleten.

Voor drie protestantse partijen was het vrouwenkiesrecht geen *issue*. In de eerste plaats was dat de Christelijk-Historische Unie (CHU), die zich in het parlement in de slotfase van de kiesrechtstrijd voorstander verklaarde van algemeen kiesrecht. De emancipatie van de vrouw bevorderde dat de CHU al in deze fase van de kiesrechtstrijd het vrouwenkiesrecht aanvaardde, diverse vooraanstaande partijleden deden dit zelfs van harte. Dat kwam voort uit een andere manier van met de Bijbel omgaan dan onder antirevolutionairen gebruikelijk was en uit de omstandigheid dat de dochters en navolgers van de vrouwen die al in de negentiende eeuw in het Réveil zich met de politiek hadden bemoeid, politiek onderdak hadden gevonden bij deze partij. Voor de oprichter van de CHU, de jurist A.F. de Savornin Lohman, was het kiesrecht een kwestie van doelmatigheid.

Het Gereformeerd Politiek Verbond (GPV) dat na de Tweede Wereldoorlog werd opgericht als afsplitsing van de ARP en de nog later opgerichte Reformatorische Politieke Federatie (RPF) maakten officieel geen enkel bezwaar tegen vrouwenkiesrecht. Dat zou ook niet meer opportuun en gelet op hun achterban achterhaald zijn geweest. Wel liepen zij in de praktijk achter op de seculiere politieke partijen in de daadwerkelijke aanvaarding van participatie van vrouwen, maar dat was typerend voor alle protestantse partijen onder invloed van een conservatieve visie op de man/vrouwverhouding in huwelijk en maatschappij. Tussen de protestantse partijen bestond op dit punt, met uitzondering van de SGP, geen verschil meer van betekenis.

De grondwetswijziging van 1917 bood de predikant G.H. Kersten de gelegenheid een partij op te richten specifiek voor het bevindelijk gereformeerde volksdeel, de Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP). Nadat in 1919 het vrouwenkiesrecht volledig was ingevoerd, maakte hij van de afwijzing ervan een identiteitskenmerk van zijn partij. Desondanks stemden ook vrouwen uit zijn achterban en had de SGP door de jaren heen haar zetels in de politiek mede aan vrouwenstemmen te danken.

In het begin van de jaren 1980 nam partijvoorzitter H.G. Abma het initiatief om het vrouwenstandpunt van de partij te moderniseren en meer in overeenstemming te brengen met de opvattingen en praktijk in de achterban. Na een lange periode van overleg verwierp de partij het actieve vrouwenkiesrecht in 1989 niet langer in haar beginselprogramma. Ten opzichte van de andere politieke partijen resteerden officieel nog twee punten van verschil: de afwijzing van het vrouwenlidmaatschap en van het passieve vrouwenkiesrecht.

Vanaf 1984 was een gering aantal vrouwen lid geworden van een plaatselijke SGP-kiesvereniging en daarmee van de partij. Toen dit landelijk bekend werd, stond het hoofdbestuur voor de opgave een oplossing te vinden, want het paste niet in de partijtraditie. De partij bleek in de jaren 1990 hierover zeer verdeeld. Het leidde tot de ernstigste crisis in het bestaan van de partij in 1993, mede door gebrek aan effectief leiderschap. Een in 1996 ingevoerde oplossing – het buitengewoon lidmaatschap voor nieuwe vrouwelijke leden – bevredigde niet. Zij mochten wel meepraten, maar niet meebeslissen en meebesturen. Het was een compromis waarop niemand zat te wachten.

Zowel bij de officiële aanvaarding van het actieve vrouwenkiesrecht als bij de invoering van het buitengewoon lidmaatschap speelde mee dat Nederland discriminatie van vrouwen ging verwerpen: vrouwen hadden recht op gelijke behandeling. In het parlement werd de SGP aangesproken op haar vrouwenstandpunt en de vrouwenbeweging ging het bestrijden, onder meer door rechtszaken te voeren.

In 2003 kwam uit onderzoek in de achterban naar voren dat een substantieel deel geen tegenstander was van het partijlidmaatschap van de vrouw, en ook niet van politieke vertegenwoordiging door een vrouw. Voor de partijleiding was dit het signaal om het officiële partijstandpunt nog eens uit te leggen door een brochure uit te brengen. Zij realiseerde zich echter gaandeweg dat het draagvlak voor haar standpunt onvoldoende was geworden en dat een herziening onvermijdelijk was. Dit leidde ertoe dat de partij in juni 2006 besloot dat de vrouw gewoon lid van de partij kon worden. Het argument was dat een politieke partij tot het private en niet tot het publieke domein behoorde, zoals daarvoor de mening was. Het passieve kiesrecht kreeg de vrouw niet. De partijleiding wenste die mogelijkheid niet aan de partij voor te leggen, ondanks dat een aanzienlijke minderheid er voor was. Want regeren behoorde de vrouw niet te doen.

Bij de voorbereiding van het partijbesluit werd de partijleiding in 2005 geconfronteerd met een rechterlijke uitspraak: de overheid mocht de SGP niet langer subsidiëren vanwege haar discriminatie van vrouwen. Deze uitspraak raakte de gehele achterban van de partij en beïnvloedde de besluitvorming, vooral de urgentie ervan. Terwijl de partijleiding uitsprak dat het genomen besluit het eindpunt was, werd in de achterban gesproken over een tussenstation. Voorstanders van passief vrouwenkiesrecht zagen het als een voorlopig compromis.